

Elina Mäkinen

**LUKIOLAISTEN MIELIKUVIA
OPETTAJANKOULUTUKSESTA JA
OPETTAJANTYÖSTÄ**
Opettajankoulutuksen vetovoimakyselyssä 2020

Kasvatustieteiden ja kulttuurin tiedekunta
Kandidaatintutkielma
Maaliskuu 2023

TIIVISTELMÄ

Elina Mäkinen: Lukiolaisten mielikuvia opettajankoulutuksesta. Opettajankoulutuksen vetovoimakyselyssä 2020
Kandidaatin tutkielma
Tampereen yliopisto
Kasvatustieteiden tutkinto-ohjelma
Maaliskuu 2023

Tässä opinnäytetyössä on pyritty selvittämään lukiolaisten mielikuvia opettajankoulutuksesta sekä opettajantyöstä. Mielikuvien yhteyttä tarkasteltiin suhteessa opettajankoulutukseen hakeutumisen kanssa. Opinnäytetyössä käytetyt muuttujat on valittu mittamaan sisäisiä sekä ulkoisia motivaatiotekijöitä, joiden kautta tarkastellaan opettajankoulutukseen hakeutumisen kiinnostavuutta. Työelämän haasteista huolimatta suomalainen koulu nähdään edelleen myönteisessä valossa. Työelämän muuttuminen raskaammaksi saattaa silti rasittaa alan mainetta sekä työssä jaksamista. Työvoiman saatavuuden ongelmista on ollut jo viitteitä. Toisaalta opettajan työtä arvostetaan ja opettajan työllä on vahva professionaalinen asema. Opiskelijoiden mielikuvat opettajankoulutuksesta ovat merkityksellisiä. Mielikuvilla opettajan työstä voi olla merkitystä työssä jaksamisen ja ammattiin sitoutumisen kannalta. Opinnäytetyössä hyödynnettiin valmista kyselyaineistoa tietoarkisto Ailasta. Kyselyaineisto on opettajankoulutuksen vetovoimakysely: kysely 2020. Opinnäytetyössä tarkasteltiin lukiolaisten osuutta vastauksista (n=6310). Opinnäytetyö toteutettiin määrällisenä tutkimuksena. Tutkimusmenetelminä käytettiin korrelaatiota sekä riippumattomien tapausten T-testejä. Tulosten perusteella voidaan todeta, että mikään yksittäinen mielikuva ei vaikuta lukiolaisten halukkuuteen hakeutua opettajankoulutukseen. Sisäisillä ja ulkoisilla motivaatiotekijöillä ei erikseen ole vaikutusta lukiolaisten mielikuviin, jotka ohjaavat lukiolaisten jatkokoulutussuunnitelmia. Yksittäisten tekijöiden sijaan tarkoituksenmukaisempaa on vaikuttaa kokonaisuvaan, miltä opettajankoulutus sekä työ näyttäytyy yhteiskunnallisesti. Tämä opinnäytetyö tuottaa tietoa lukiolaisten mielikuvista opettajankoulutuksesta ja mielikuvien yhteydestä opettajankoulutuksen kiinnostavuuteen. Tietoa voidaan käyttää suunniteltaessa opettajankoulutukseen mainontaa, jotta opiskelijoita saadaan jatkossakin hakeutumaan opettajankoulutukseen.

Avainsanat: opettajankoulutus, mielikuvat, motivaatio, opettajuus

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck -ohjelmalla.

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	5	
2	OPETTAJAN TYÖN JA KOULUTUKSEN MERKITYS ERI AIKAKAUSINA	7	
3	MOTIVAATIO KOULUTUKSEN KIINNOSTUKSEN TAUSTALLA.....	9	
3.1	Sisäinen motivaatio	10	
3.2	Ulkoinen motivaatio.....	11	
3.3	Sosiaalisen ympäristön merkitys motivaatiolle	12	
4	KÄSITYKSIÄ JA MIELIKUVIA OPETTAJANKOULUTUKSESTA JA AMMATISTA.....	13	
4.1	Tutkimustuloksia lukiolaisten käsityksistä opettajankoulutuksesta	13	
4.2	Opettajaopiskelijoiden mielikuvia opettajankoulutuksesta	14	
4.3	Kasvatuskäsitys opettajan ammatissa	15	
4.4	Opettajan työn arvostus	16	
5	TUTKIMUSTEHTÄVÄT JA AINEISTO	18	
5.1	Tutkimuskysymykset	18	
5.2	Tutkimusmenetelmät.....	19	
5.3	Aineisto	20	
5.4	Tutkittavat opettajankoulutuksen vetovoimakyselyn muuttujat.....	20	
5.4.1	<i>Myönteisesti käyttöarvoa mittaavat muuttujat</i>	<i>21</i>	
5.4.2	<i>Todennäköisyys hakeutua opettajankoulutukseen-muuttuja</i>	<i>23</i>	
5.4.3	<i>Opettajan ammatin arvostusta mittaava muuttuja</i>	<i>24</i>	
5.4.4	<i>Ulkoisten palkkioiden -muuttujat.....</i>	<i>25</i>	
6	TUTKIMUSTULOKSET.....	26	
6.1	Tutkimustehtävä 1. opettajankoulutuksen käyttöarvo.....	26	
	<i>Käyttöarvon yhteys opettajankoulutukseen hakemisen todennäköisyyteen</i>	<i>26</i>	
6.2	Tutkimustehtävä 2. opettajan ammatin arvostus	27	
	<i>Opettajan ammatin arvostuksen yhteys opettajankoulutukseen hakemisen kanssa</i>	<i>27</i>	
	<i>Tyttöjen ja poikien välinen ero opettajan ammatin arvostusta kohtaan</i>	<i>28</i>	
6.3	Tutkimustehtävä 3. Ulkoiset palkkiot.....	28	
	<i>Pitkien lomien yhteys halukkuuteen hakeutua opettajankoulutukseen</i>	<i>28</i>	
	<i>Palkan yhteys halukkuuteen hakeutua opettajankoulutukseen</i>	<i>29</i>	
	<i>Lyhyiden työpäivien mielikuvan yhteys halukkuuteen hakeutua</i>	<i>opettajankoulutukseen.....</i>	<i>30</i>
	<i>Tyttöjen ja poikien välisten erojen tarkastelu.....</i>	<i>30</i>	
7	POHDINTA	32	
7.1	Käyttöarvon yhteys opettajankoulutukseen hakemisen todennäköisyyteen	33	
7.2	Opettajan ammatin arvostuksen yhteys opettajankoulutukseen hakeutumiseen.....	33	
7.3	Ulkoisten palkkioiden yhteys hakeutua opettajankoulutukseen.....	34	
7.4	Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus	36	
7.5	Tutkimuksen rajoitukset ja jatkotutkimusaiheet	37	

TAULUKOT

[TAULUKKO 2.](#) [CHRONBACIN ALFAN TULOKSET](#)..ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.

TAULUKKO 3. SUMMAMUUTTUJA KÄYTTÖARVON TUNNUSLUVUT ERROR!
BOOKMARK NOT DEFINED.

TAULUKKO 4. KOODATUN TODENNÄKÖISYYS HAKEA OPETTAJANKOULUTUKSEEN MUUTTUJAN TUNNUSLUVUTERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.

TAULUKKO 5. .ARVOSTUS MUUTTUJAN TUNNUSLUVUT ... ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.

TAULUKKO 6. SPEARMANIN KORRELAATIOTESTIN TULOS KÄYTTÖARVON YHTEYDESTÄ OPETTAJANKOULUTUKSEENERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.

TAULUKKO 7. PEARSONIN KORRELAATIOTESTIN TULOS OPETTAJAN AMMATIN ARVOSTUKSEN YHTEYDESTÄ KOULUTUKSEEN HAKEMISEN TODENNÄKÖISYYDEN KANSSA ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.

TAULUKKO 8. LEVENEN JA T-TESTIN TULOS OPETTAJAN AMMATTIA ARVOSTUKSESTA TYTTÖJEN JA POIKIEN VÄLILLÄ.ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.

TAULUKKO 9. PEARSONIN KORRELAATIOTESTIN TULOS LOMAMUUTTUJAN YHTEYS OPETTAJANKOULUTUKSEN HAKEMISEN TODENNÄKÖISYYTEEN ERROR!
BOOKMARK NOT DEFINED.

TAULUKKO 10. KORRELAATION TULOS PALKAN MIELIKUVAN YHTEYDESTÄ HAKEUTUA OPETTAJANKOULUTUKSEENERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.

TAULUKKO 11. PEARSONIN KORRELAATION TULOS MUUTTUJALLA LYHYIDEN TYÖPÄIVIEN MIELIKUVIEN YHTEYS HALUKKUUTEEN HAKEUTUA OPETTAJANKOULUTUKSEEN.....ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.

1 JOHDANTO

Työelämä on jatkuvassa muutoksessa. Sääntti (2008) totesi jo viime vuosikymmenellä, että opettajan työn sanotaan muuttuneen aiempaa haasteellisemmaksi. Haasteista huolimatta, suomalainen koulu nähdään edelleen myönteisessä valossa Suomessa sekä kansanvälisessä keskustelussa. Koulujärjestelmämme vahvuutena ovat korkeat ja tasalaatuiset oppimistulokset. Tuloksista huolimatta opettajat vaikuttavat välillä olevan tyytymättömiä työoloihinsa. Opettajat kokevat resurssit vähäiseksi ja kasvatustehtävät haasteelliseksi. (Sääntti, 2008). Opettajan työnkuva saattaa näyttäytyä ristiriitaiselta. Toisaalta työtä arvostetaan ja opettajan työllä on vahva professionaalinen asema. Työn muuttuminen raskaammaksi kuitenkin rasittaa alan mainetta sekä työelämässä jaksamista. Tulevaisuudessa työvoimapula voi koetella myös opetusalaa. Työvoiman saatavuuden ongelmista on nyt jo viiteitä. Alan houkuttelevuuden sekä opettajan työn kannalta on tärkeää kuunnella alalle hakijoiden sekä jo valmistuneiden opettajien ääntä. Tutkimisen arvoista on, millaisia mielikuvia sekä käsityksiä opettajan ammattiin hakevilla lukiolaisilla on entuudestaan ja miten ne vastaavat ammatin odotuksia.

Suomalaisen opettajan työnkuva on varsin itsenäinen, verrattuna kansanvälisiin kollegoihin. Opettajat ovat saavuttaneet Suomessa varsin laajan ammatillisen itsenäisyyden (Sääntti, 2008). Ammatillisen itsenäisyyden on tutkimuksissa todettu vaikuttavan myönteisesti työmotivaatioon sekä työn mielenkiintoon. Sääntin (2008) artikkelissa todetaan opettajan työn viehättävän etenkin nuoria hakijoita. Näiden tekijöiden valossa pedagoginen työkenttä näyttää varsin houkuttelevalta. Opiskelijoiden mielikuvat opettajankoulutuksesta ovat merkityksellisiä. Mielikuvilla sekä käsityksillä opettajan työstä voi olla konkreettista merkitystä työssäjaksamisen ja ammattiin sitoutumisen kannalta. Mikäli mielikuvat sekä käsitykset ovat ristiriidassa todellisuuden kanssa, voi näillä olla negatiivisia vaikutuksia tulevaisuuden työelämän kannalta.

Tämän opinnäytetyön tein aiemmin kerätyllä kvantitatiivisella tutkimusaineistolla. Tutkimusaineisto valikoitui kiinnostukseni pohjalta. Vapaamuotoisissa keskusteluissani opettajaopiskelijoiden kanssa nousi esiin opettajantyön vaativuus sekä työelämässä pärjääminen. Aiemmat mielikuvat osoittautuivat osittain epärealistiseksi koskien tulevaa ammattia. Osa opiskelijoista oli pohtinut opintojensa aikana, jaksavatko he tehdä opettajan työtä valmistuttuaan opettajanammattiin. Tämä opiskelijoiden pohdinta nosti esiin kysymyksen, millainen mielikuva opettajaksi hakevilla opiskelijoilla on opettajantyöstä ja vastaako mielikuva todellista työelämää. Eri opettajaopiskelijoiden suuntautumisryhmissä vaihtelevat erilaiset ongelmat ja työelämän muutokset.

Opinnäytetyön tutkimuskohteeksi heräsikin ajatus, millaisina opiskelijat näkevät opettajakoulutuksen vetovoiman? Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on selvittää, millaisia mielikuvia lukiolaisilla on opettajankoulutuksesta sekä mielikuvien vaikutusta opettajan työstä. Aiempien tutkimusten perusteella käsityksiä opettajankoulutuksesta ei voi erottaa opettajantyön mielikuvista. Aineistosta tarkastelen käsityksien yhteyttä opettajakoulutukseen hakeutumiseen.

2 OPETTAJAN TYÖN JA KOULUTUKSEN MERKITYS ERI AIKAKAUSINA

Eri sukupolvet ovat ajatelleet koulutuksesta ja sen merkityksestä eri tavoin. Ajattelutavat ja näkökulmat ovat voimakkaasti aikaan sidottuja. Joka sukupolvella näkemyksiin vaikuttavat sen hetkiset koulutusmahdollisuudet sekä yhteiskunnan eri vaikuttimet. Manninen (2004) kuvaa artikkelissaan kolmea koulutussukupolvea. ”Sodan ja niukan koulutuksen sukupolvea” seurasi aikoinaan ”rakennemuutoksen ja kasvavien koulutusmahdollisuuksien sukupolvi”, ja tällä hetkellä vaikuttaa ”hyvinvoinnin ja monien koulutusvalintojen sukupolvi”. Vanhemmalle sukupolvelle koulutus on näyttäytynyt hyödykkeenä muiden joukossa. Nuoremmalle sukupolvelle koulutus voi näyttäytyä itsestään selvyytenä. (Manninen, 2004, 1.) Sodan jälkeen koulutuksen merkitys oli saavuttaa ammatti, jonka avulla hankitaan toimeentulo. Nyky-yhteiskunnassa koulutuksen avulla voidaan hakea merkityksiä elämään sekä unelmien toteutusta. Tämän päivän lukiolaisten käsitykset ja odotukset eri ammateista eroavat todennäköisesti merkittävästi viime vuosikymmen lukiolaisten käsityksistä.

Koulutuksen merkitykseen vaikuttavat vahvasti omat sekä yhteiskunnan arvot. 1990 –luvulla keskeisiä arvoja olivat muun muassa palvelut, pääoma sekä koulutus. 2000 –luvulle tultaessa keskeiset arvot painottuivat elämyksiin, mielikuviin ja tarinoihin. Keskeisiksi näkökulmiksi nousivat tunteet ja yhteisöt. (Manninen, 2004, 2.) Arvojen muuttumista voisi verrata koulutuksen aiempaan merkitykseen hyödykkeenä sekä pääomana saavuttaa tavoitteita. Nyky-yhteiskunnassa koulutuksen merkitystä voi siivittää enemmän tarinat sekä mielikuvat, eikä varsinainen käytettävyys. Koulutuksen merkitys on

yhteiskunta sidonnaista. Mielikuvia ohjaa sen hetkiset arvot. Tämä voi vaikuttaa osaltaan opiskelijoiden mielikuviin eri koulutusohjelmista.

Koulua voidaan pitää perinteisenä esimerkkinä historiallisesti rakentuneesta instituutiosta, jonka rakenteet ja vuorovaikutuksen muodot ovat vuosisatojen varrella muovautuneet vastaamaan yhteiskunnan muutoksiin. Opettajat joutuvat etsimään paikkaansa joka aikakaudella. Perinteisen didaktisen työ lisäksi opettajantyötä voidaan pitää laaja-alaisempana kuin aikaisemmin. Kasvatuksellisen työn merkitys on korostunut ja yhteistyötaidot perheiden kanssa korostuvat. (Säntti,2008,7.) Aikaisempina vuosikymmeninä opettajat ovat olleet perinteisesti aktiivisia myös työn ulkopuolella muun muassa harrastusten vetäjinä. Organisointikykyä ja selväsanaisuutta on pidetty pätevän opettajan ominaisuuksina. Auktoriteetilla pystytiin hoitamaan ongelmatilanteet, mutta nykyään vaaditaan aivan erilaista lähestymistapaa. Näkyvän toiminnan lisäksi nyky-yhteiskunnassa vaaditaan piilevämpien ilmiöiden ymmärrystä. (Nikkola & Rähä,2000, 9–10.)

3 MOTIVAATIO KOULUTUKSEN KIINNOSTUKSEN TAUSTALLA

Yksilön motivaatiota on voitu mitata kyselylomakkeilla, joissa yksilöä on pyydetty arvioimaan motivoitumisensa syitä esimerkiksi omissa tavoitteissaan. Kyselymenetelmällä on saatua tietoa ihmisen motivaatiosta eri tehtävissä, eri elämänalueilla sekä siitä, miten yksilö näkee ja havainnoi ympäristöään. Motivaatioteoriaa voidaan soveltaa laajasti esimerkiksi koulutuksen sekä työelämän tutkimuksessa. Tässä tutkimuksessa motivaation tarkasteluun keskityn Decinin & Ryanin itsemäärämisteorian avulla. Motivaatioteorian avulla voidaan tarkastella vaikuttavatko sisäiset tai ulkoiset motivaatiotekijät opettajankoulutukseen hakeutumiseen tai mielikuviin opettajankoulutuksesta.

Kirjallisuudesta löytyy monia eri teorioita selittämään ihmisten motivaatiota. Ruohotien (1998, 37) mukaan sana motivaatio tulee alun perin latinalaisesta sanasta *movere*, joka tarkoittaa liikkumista. Motivaation kantasana on motiivi, joka tarkoittaa tarpeita, haluja, viettejä sekä sisäisiä palkkioita ja rangaistuksia. Motivaatio siis tarkoittaa niitä tekijöitä, jotka ohjaavat kohti tiettyä päämäärän saavuttamista. Motivaatiosta onkin erotettavissa sisäinen ja ulkoinen motivaatio, jotka ohjaavat toimintaa eri aspektien kautta kuitenkin täydentäen toisiaan (Ruohotie 1998, 38).

Edvard Decin ja Rikhard Ryan (2017) ovat puolestaan kehittäneet ihmisen motivaation itsemäärämisteorian (*self-determination theory*), jonka lähtökohtana on oletus, että ihminen on luonnostaan aktiivinen, motivoituva ja itseään ohjaava. Itsemäärämisteoria käsittelee erityisesti sitä, kuinka sosiaaliset tekijät joko tukevat tai estävät ihmisen menestymistä tyydyttämällä heidän psykologisia perustarpeitaan pätevyyden, läheisyyden ja autonomian suhteen (Ryan & Decin, 2017,3). Itsemäärämisteoria tutkii ihmisen kehitykselle luontaisia sosiaalisia yhteyksiä edistäviä tekijöitä, jotka edistävät elinvoimaa ja motivaatiota.

Motivaatioteoriat keskittyvät tutkimaan, mistä saamme energiaa toimia ja mitkä tekijät suuntaavat käyttäytymistämme. Motivaatioteoriat ovat myös pyrkineen ennustamaan oppimista sekä suorituskyvyn ja käyttäytymisen muutoksia. (Decin & Ryan, 2017,13.) Itsemääräämisteoria näkee motivaation erilaisten motivaatiotyyppien kautta. Teoriassa, jotkin motivaation muodot ovat täysin vapaaehtoisia ja heijastavat ihmisten etuja ja arvoja. Näitä kutsutaan sisäisiksi motivaatioiksi. Toiset voivat taas olla täysin ulkoisia esimerkiksi, jos joku pakotetaan tai painostetaan tekemään asia, jota hän ei arvosta. Motiiveja tulee eri lähteistä ja ne ovat eriarvoisia. (Ryan & Decin 2017, 14.) Tässä opinnäytetyössä tarkastelen sitä, miten sisäiset ja ulkoiset motivaatiotekijät ovat yhteydessä opettajankoulutuksen mielikuviin ja halukkuuteen hakea opettajankoulutukseen.

Ruohotien (1998, 41) mukaan motivaatio on aina tilannesidonnaista ja siitä voidaan erottaa tilannemotivaatio sekä yleismotivaatio. Tilannemotivaatio on tietyn tilanteen tavoitteeseen suuntaavaa toimintaa, joka perustuu sisäiseen ja ulkoiseen motivaatioon. Yleismotivaatio puolestaan on pysyvämpää ja kuvaa käyttäytymisen keskimääräistä tasoa. Tilannemotivaatio on riippuvainen yleismotivaatiosta, eli yleismotivaatio vaikuttaa siihen, millaiseksi tilannemotivaatio muokkaantuu. (Ruohotie, 1998,41.) Yleismotivaation voidaan ajatella kuvaavan asennetta eli yleistä asennoitumista joltain asiaa kohtaan. Näiden erona on kuitenkin se, että asenne on luonteeltaan pysyvämpi kuin motivaatio, joka voi vaihdella nopeastikin tilanteen mukaan. Seuraavissa teorian alaluvuissa käsitellään sisäistä ja ulkoista motivaatiota.

3.1 Sisäinen motivaatio

Ruohotien (1998, 37) mukaan sisäinen motivaatio kumpuaa nimensä mukaisesti yksilöstä itsestään, jolloin myös käyttäytymisen syyt kumpuavat sisäisesti. Sisäinen motivaatio johtaa yksilöä ylimmän asteen tarpeiden tyydytykseen. Tämä tarkoittaa sitä, että yksilö pyrkii toiminnallaan toteuttamaan sellaisia tarpeita, jotka hän kokee sisäisesti tärkeiksi. Näitä voivat olla esimerkiksi työelämässä yksilön oman asiantuntijuuden kehittäminen tai itsensä toteuttaminen. Saleh ja Grygier (1969, 446) lähestyvät samoja teemoja sisäisten ja ulkoisten palkkioiden kautta,

jotka vahvistavat yksilön toimintaa. Sisäiset palkkiot esimerkiksi työelämässä tai opiskelussa liittyvät työn sisältöön itsessään, joita voivat olla esimerkiksi työn monipuolisuus ja mielekkyys. On todettu, että sisäisten palkkioiden teho on yleensä parempi kuin ulkoisten, sillä niiden kesto on yleensä pidempi. Kun palkkion kesto on pidempiaikainen, voi siitä muodostua lopulta lähes pysyvä lähde motivaatiolla. (Ruohotie, 1998, 38–39.) Näin ollen voidaan ajatella, että opiskelussa opiskelijoiden motivaatiota kannattaisi suunnata enemmän sisäisten palkkioiden ja sisäisen motivaation kautta, jotta yksilöt olisivat tyytyväisiä toimintaansa ja siihen liittyviin tekijöihin. Samoin mielikuviin voidaan pyrkiä vaikuttamaan sisäisten motivaatiotekijöiden kautta jo ennen korkeakouluopintojen suunnittelua.

3.2 Ulkoinen motivaatio

Ulkoisen motivaation määritelmään liitetään vahvasti ympäristön vaikutus yksilöön. Ulkoiseen motivaatioon liittyy myös ulkoiset palkkiot, eli jonkun muun kuin yksilön välittämät palkkiot. (Ruohotie 1998, 38.) Esimerkiksi työmaailmassa tämä tarkoittaa sellaisia palkkioita, jotka liittyvät työympäristöön. Näitä palkkioita voivat olla työstä saatu palkka, tunnustukset tai kannustaminen. Käytännössä ulkoisen motivaation siivittämänä ihminen tekee töitä esimerkiksi rahan vuoksi, mutta ei saa työstään sisäistä tyydytystä. Ruohotien (1998,38) mukaan ulkoiset palkkiot ovat usein lyhytaikaisia, eli niiden tuoma motivaatio ei kestä kovinkaan kauaa. Siksi ulkoisten palkkioiden tarve on suurempi, kuin sisäisten palkkioiden. Ulkoinen motivaatio perustuu muualta kumpuaviin palkkioihin, joita koitetaan saavuttaa. Kuten myös Saleh ja Grygier (1969, 446) toteavat, “ulkoisia tekijöitä nimitetään sellaisiksi, jotka liittyvät ympäristöön, jossa työtä tehdään”. Tässä opinnäytetyössä tarkastelen ulkoisia palkkioita kolmen eri muuttujan kautta sekä muuttujien yhteyttä hakeutua opettajankoulutukseen.

3.3 Sosiaalisen ympäristön merkitys motivaatiolle

Jokainen ihminen elää sosiaalisessa ympäristössä. Ympäristön tiedetään vaikuttavan yksilön toimintaan joko suoraan tai välillisesti. Yksilön motivaatioon suoraan vaikuttavina sosiaalisina ympäristöinä voidaan Vasalammen (2017) mukaan pitää perhettä, opettajia, vanhempia, työyhteisöjä, ystäviä tai kumppania. Suoraan vaikuttavat ympäristöt puolestaan kuuluvat yhteiskunnalliseen järjestelmään ja kulttuuriin. Kulttuuri sekä yhteiskunnalliset järjestelmät vaikuttavat välillisesti yksilön ajatteluun ja tavoitteisiin. Itsemäärämisteorian mukaan ympäristön merkitys motivaatioon vaihtelee siinä, kuinka hyvin ne joko tukevat yksilön itseohjautuvuutta tai kontrolloivat hänen ajatuksiaan, tunteitaan tai käytöstään. Keskeistä teorian mukaan on se, kuinka hyvin yksilön psykologiset perustarpeet tyydyttyvät hänen sosiaalisessa ympäristössään. Sosiaalinen ympäristö, joka tukee yksilön perustarpeita, tukee myös ihmisen sisäistä motivaatiota. Tarpeiden huomiottajättäminen taas tukee ulkoista motivaatiota tai motivaation puutetta. (Vasalampi, 2017.)

Decinin ja Ryanin motivaatio teorian mukaan ihmisellä on kolme perustarvetta. Tarve autonomiaan, tarve pystyvyyteen ja tarve kokea yhteenkuuluvuutta. Decin & Ryan huomauttavat, että jokainen tarve on yhtä merkittävä ja mitään niistä ei voi jättää huomiotta ilman negatiivisia seurauksia yksilön hyvinvoinnille. Tutkimustulokset ovat esimerkiksi osoittaneet, että vanhempien sitoutuminen ja panostus auttavat lapsen koulusuoritusta ja hyvinvointia vain, jos toiminta tukee lapsen autonomiaa. Autonomiaa tukevassa sosiaalisessa ympäristössä jokainen yksilö voi kokea jonkinasteista valinnan vapautta ja lisäksi puhetyylissä vältetään kontrolloivaa puhetta. Vastaavasti kontrolloiva ilmapiiri houkuttelee yksilöä ajattelemaan tai käyttäytymään tietyllä tavalla. Positiivinen palaute on yksi merkittävimmistä autonomiaa tukevista tekijöistä. (Vasalampi, 2017.) Lukiolaisten sosiaalisella ympäristöllä on merkitystä opiskelijoiden käsityksiin opettajankoulutuksesta. Yhteiskunnan ja perheen käsitykset ja arvostukset voivat vaikuttaa lukiolaisen käsitykseen opettajan ammatista. Ulkoisilla tekijöillä saattaa olla myös vaikutusta lukiolaisten halukkuuteen hakea opettajankoulutukseen. Ympäristön sekä yhteiskunnan mielikuviin opettajantyöstä on tärkeää vaikuttaa, jotta opettajankoulutukseen riittää tulevaisuudessakin kiinnostuneita hakijoita.

4 KÄSITYKSIÄ JA MIELIKUVIA OPETTAJANKOULUTUKSESTA JA AMMATISTA

4.1 *Tutkimustuloksia lukiolaisten käsityksistä opettajankoulutuksesta*

Useasti ihmisillä käsitys opettajuudesta perustuu omiin kokemuksiin, muistoihin luokanopettajasta tai yläasteen opettajasta. Muistamme, millainen oli hyvä opettaja, sekä miltä huono opettaja vaikutti ja mitä hän teki. Omat kokemuksemme muokkaavat mielikuvia ja asettavat ennakko-oletuksia opettajuuteen.

Heikkisen ym. (2020) tutkimus osoittaa, että lukiolaisten käsitykset opettajankoulutuksesta ovat pääsääntöisesti myönteisiä. Koulutusta pidettiin edelleen laadukkaana sekä monipuolisena. Opettajankoulutuksen myönteisiä käsityksiä vahvistavat lukiolaisten käsitykset työn luonteesta sekä työn merkityksestä yhteiskunnalle. Kielteisyyttä vahvistavat käsitykset työn heikentyneistä työoloista. (Heikkinen ym. 2020. 9.) Opettajien ammattiliiton kirjoituksessa (2019) on huomioitu opettajakoulutukseen hakevien opiskelijamäärien lasku. Heikkisen ym. tutkimuksessa havaittiin samankaltaista ilmiötä. Vuosien 2015–2019 välillä tapahtui notkahdus, jossa hakijamäärät laskivat. Vuonna 2020 tilanne tasoittui muuten, paitsi varhaiskasvatuksen osalta tilanne oli edelleen heikko. (Heikkinen ym. 2020. 9.) Jotain on selkeästi tapahtunut. Onko opettajan ammatin vahva professionaalinen suosio murtumassa. Suomalainen opettajankoulutus on ollut korkealla tasolla myös kansainvälisissä vertailuissa, mikä osaltaan on voinut vaikuttaa ammatin arvostukseen sekä opiskelijoiden suosioon. Toisaalta nuorten urasuunnitelmat voivat olla muuttumassa, mikä osaltaan voi laskea perinteisten ammattien suosiota.

Yrjänäinen (2011) on tarkastellut väitöskirjassaan opettajaopiskelijoiden toimintaa ja oppimista opettajaopintojen aikana. Väitöskirjassa tarkastellaan toimintaa vahvasti identiteetin ja opettajuuden kautta, koska käsitteet liittyvät vahvasti toisiinsa. Tutkimuksessa ilmeni, että omat koulumuistot eivät yksinään riitä selittämään mielikuvaa opettajantyöstä. Heikkisen ym. (2020) tutkimuksessa todetaan, että lukiolaisilla on varsin vähän tietoa opettajan koulutuksesta. Lukiolaisten varsin vähäisestä tiedosta huolimatta mielikuvat yleisesti olivat myönteisiä ja opettajankoulutusta pidettiin monipuolisena, laadukkaana sekä pätevänä koulutuksena. Lukiolaiset näkivät opettajankoulutuksen etuna sen, että koulutus johtaa selkeästi ammattiin. Selkeiden käsitysten puuttuessa mielikuvat opettajan ammatista nousivat ratkaiseviksi tekijöiksi valintapäätöstä tehtäessä. Tämän vuoksi mielikuvia opettajankoulutuksesta ei voi tarkastella irrallisena opettajan työtä koskevista mielikuvista. Lukiolaisten mielikuviin opettajuudesta vaikuttavat erityisesti opettajan toiminta opetustilanteessa, kun taas muu osa työstä jää hämäräksi. Erityisesti lukiolaisten mielikuvissa korostuu kuva työn itsenäisyydestä, työn luovuudesta sekä merkityksellisestä työstä. Nuoret näkevät opettajantyön mahdollisuutena vaikuttaa yhteiskuntaan sekä ihmisten hyvinvointiin. Huomioitavaa Heikkisen ym. tutkimuksessa on, että lukiolaisten käsitykset liittyivät lähinnä luokanopettajan sekä aineenopettajan ammattiin ja koulutukseen. Vähemmän huomiota sai varhaiskasvattajan työ. (Heikkinen ym.2020. 26–52). Lukiolaisten käsitykset ja mielikuvat opettajankoulutuksesta ja ammatista liittyvät läheisesti opettajaopiskelijoiden mielikuviin opettajankoulutuksesta, opettajan rooliin kasvattajana sekä opettajantyön arvostuksesta.

4.2 Opettajaopiskelijoiden mielikuvia opettajankoulutuksesta

Opettajuuden yhtenä päätavoitteena ja ideaalina voisi pitää ajatusta saada oppilas oppimaan. Yrjänäisen (2011) tutkimuksessa aineenopettajaopiskelijat esittävät ajatuksen toisin päin opintojen alkuvaiheessa. Haastatteluissa opiskelijat pitivät tärkeänä opettaa ensisijaisesti ainetta, eikä kasvattaa oppilasta. Kasvatuksen sekä oppimisprosessin näkökulma näyttäisi olevan näkymättömämpi arvo aineenopettajien keskuudessa. (Yrjänäinen,2011).

Näyttäisi siltä, että opiskelijoiden oma kokemus opettamisesta poikkeaa oppimisen nykykäsityksestä. Ennakkokäsitykset aineenopettajan koulutuksesta voivat olla eriäväisiä koulutuksen tavoitteen ja työelämän näkökulmasta.

Hannula (2006) on tutkielmassaan kuvaillut luokanopettaja opiskelijoiden näkemyksiä työn parhaista sekä huonoista puolista. Tulosten mukaan opiskelijoidenkin mielestä työskentely lasten ja kollegoiden kanssa on työn parhaita puolia. Opettajan perustyö eli opettaminen koettiin mielekkääksi. Vaihtelevaisuutta sekä itsenäisyyttä arvostettiin merkittävästi. Opiskelijat arvottivat työn monipuolisuuden ja haasteellisuuden korkeammalle kuin jo valmistuneet opettajat. Työelämässä työskentelevät opettajat arvottivat lomat, työn vapauden ja palkitsevuuden tärkeämmäksi kuin opiskelijat. (Hannula, 2006, 40–41.) Kokonaisuudessaan Hannulan tutkimuksessa opiskelijoilla ja opettajilla näyttäisi olevan samoja ajatuksia työn hyvistä puolista, mutta myös eroja Hannulan tutkimuksessa tuli esille.

4.3 Kasvatuskäsitys opettajan ammatissa

Kasvatustiede muodostaa suuren osan opettajaopiskelijoiden koulutusohjelmasta. Eri opetussuuntauksien kasvatustieteen opintojen määrät vaihtelevat jokin verran, mutta pääsääntöisesti opettajia voidaan pitää kasvatuksen asiantuntijoina. Käsitykset hyvästä kasvatuksesta vaihtelevat eri aikakauden mukaan ja ovat kulttuurisidonnaisia. Hannula (2006) mukaillee tutkielmassaan Värriin ajatuksia opettajuudesta. Opettajuuden haasteita ei voi vähätellä. Nykyopettajan pitäisi pystyä turvaamaan kansakunnan hyvinvointi sekä varmistaa kilpailukyky talouskasvua vastaavaksi. Opettajan tuli kasvattaa henkisesti kestäviä, tasapainoisia ja työkykyisiä ihmisiä, sekä torjumaan yhteiskunnallisesti kasvavaa syrjäytymistä ja pahoinvointia. (Hannula, 2006,11.) Opettajan perinteisen didaktisen työn rinnalla kasvattajan rooli vahvistuu.

Mikkola toteaa tutkimusraportissaan, että opettajan ammatti on ihmissuhdeammatti. Koulut ja niiden oppilaat ovat täynnä erilaisuutta sekä monenlaisia kohtaamisia ja ristiriitoja. Opettajan ammatti on opetuksen lisäksi

toisten ihmisten ymmärtämistä ja vastavuoroisuutta. Siksi Mikkolan mukaan opettajankoulutuksen valinnoissa tulisi yhdistyä ammatissa tarvittavan monipuolisuuden osaaminen. Mikkolan tutkimuksessa tutkittiin myös opettajien näkemyksiä työstään. Suomessa opettajat uskoivat edesauttavansa oppilaiden kykyä ongelman ratkaisuihin sekä tiedon hankinnassa. Opettajat myös luottavat omaan toimintaansa. Tutkimusraportissa opettajat eivät arvioineet tietoisesti lainkaan omia kasvattajan taitojaan. (Mikkola, 2015, 704.) Tutkimustiedon perusteella voidaan ajatella, että edelleen opettajat ja opettajankoulutukseen hakevat pitävät tärkeimpänä osaamisalueena didaktisia taitoja. Kasvatukseen liittyvää osaamista ei välttämättä pidetä yhtä tärkeänä tai sitä ei tuoda esille.

Opettajankoulutuksen opiskelupaikkojen valinnoissa tärkeänä osana on soveltuvuuden arvioiminen, jossa mitataan vuorovaikutustaitoja, joita tarvitaan kasvatustyössä. Mikkolan tutkimuksen mukaan opettajankoulutuksen valintojen tulee koostua useiden eri osaamisalueiden arvioinnista. Suomessa käytetyt valintamenetelmät näyttävät toimivan hyvin eri osa-alueiden arvioimisessa pitivät hakijat kasvatusta ja vuorovaikutustaitoja tärkeänä ensisijaisesti tai ei. Tutkimuksen mukaan yläasteen opettajat pitävät työstään ja 88 % yläkoulun opettajista suosittelisivat koulua työpaikkana. 95 %:lla yläasteen opettajista hyvät puolet työstä olivat tärkeämpiä kuin huonot puolet. (Mikkola, 2015, 703–704.) Opettajat osaavat Mikkolan tutkimuksen mukaan arvottaa omaa didaktista työtään hyvin. Kasvatustyötä ei niinkään otettu huomioon. Opettajankoulutukseen haettaessa, olisi keskeistä tiedostaa kasvatuksellinen vastuu sekä yhteiskunnan tuomat haasteet opettajan työssä. Lukiolaisten olisi tiedostettava opettajan työn kasvatuksellinen rooli pelkän didaktisen työn ohella.

4.4 Opettajan työn arvostus

Suomi on opettajankoulutukseen hakeutumisessa varsin poikkeuksellinen maa muihin Euroopan maihin verrattuna. Monissa Euroopan maissa on vaikeuksia saada kaikkia opiskelupaikkoja edes täytettyä. Suomessa opettajankoulutus on vuonna 2015 edelleen yksi suosituimmista hakukohteista. (Mikkola, 2017, 705.)

Mikkolan tutkimuksen mukaan halukkuus hakeutua opettajankoulutukseen on yhteydessä opettajan työn arvostukseen. Opettajan työn arvostukseen

vaikututtavat tutkimuksen mukaan monet eri tekijät kuten: yhteiskunnan yleinen koulutusmyönteisyys, koulun taloudelliset voimavarat, kilpailukykyinen opettajien palkkaus, opettajien työnhyvinvointi, mahdollisuudet kehittyä ammatissa täydennyskoulutuksen avulla, muiden opettajien antama kuva ammatista, median välittämä kuva sekä jokaisen omat koulumuistot. Opettajan ammatin arvostus on yhteydessä myös koulutuksen arvostukseen yhteiskunnassa. (Mikkola, 2015,706.) Suomessa on uskottu koulutuksen merkitykseen yhteiskunnan kehittäjänä historiassa pitkään. Koulutuksen merkitys vain eri aikakausina on vaihdellut, mutta koulutusta on pidetty tavoiteltavana ja merkittävänä pitkään. Usko työn merkittävyyteen on osaltaan vaikuttanut opettajan työn arvostukseen positiivisesti.

Yleisesti Mikkolan tutkimusraportissa todetaan, että nuorten halukkuus ammattiin on suurta. Yhteiskunta sekä opettajat itse arvostavat opetustyötä. Mikkolan tutkimuksen mukaan koulutusvalinnoissa on myös onnistuttu valikoimaan motivoituneita sekä sitoutuneita opiskelijoita tutkimuksen mukaan. Niukkenevien resurssien aikana koulutuksessa kannattaa keskittyä vahvuksiemme turvaamiseen nyt ja tulevaisuudessa, jotta opettajan työn arvostus säilyy. (Mikkola, 2017, 710.)

5 TUTKIMUSTEHTÄVÄT JA AINEISTO

Opinnäytetyöni tehtävänä on selvittää lukiolaisten mielikuvia opettajakoulutuksesta ja työstä. Työssäni tarkastelen valmiin aineiston pohjalta, miten ennakkokäsitykset näkyivät opiskeluun hakeutumisen vaiheessa. Tuloksia vertaan aiempaan teorian tietoon.

Aiheeseen löytyi valmis aineisto Tietoarkisto Ailasta. Aineisto on kyselyaineisto Opettajakoulutuksen vetovoima: kyselyt 2020. Tässä opinnäytetyössä keskityn tarkastelemaan kyselytutkimusta kvantitatiivisilla menetelmillä.

5.1 Tutkimuskysymykset

Päätehtäväksi muodostui tarkastella kyselyaineiston pohjalta, millaisia mielikuvia lukiolaisilla on opettajakoulutuksesta sekä työstä. Toiseksi tarkastelen lukiolaisten kiinnostusta hakeutua opettajakoulutukseen. Päätehtävää tarkastelen alla olevien pienempien tutkimustehtävien kautta.

1) Millainen mielikuva lukiolaisilla on opettajakoulutuksen käyttöarvosta? Miten mielikuva käyttöarvosta on yhteydessä opettajakoulutukseen hakemisen todennäköisyyteen?

2) Onko opettajan ammatin arvostuksella yhteyttä opettajakoulutukseen hakemisen todennäköisyyteen? Onko tyttöjen ja poikien välillä eroja opettajan ammatin arvostuksessa?

3) Onko ulkoisilla palkkioilla yhteyttä lukiolaisten halukkuuteen hakea opettajakoulutukseen? Ulkoisten palkkioiden tarkasteluun on valittu kolme

muuttujaa: käsitykset pitkistä lomista, palkka sekä käsitykset työajasta. Onko tyttöjen ja poikien välillä eroja näiden kolmen muuttujan suhteen?

5.2 Tutkimusmenetelmät

Metsämuuronen (2009) viittaa teoksessaan Pilatukseen, jonka oleellinen idea tutkimuksessa on totuuden etsiminen. Päästääkö totuutta lähemmäksi kvantitatiivisella vai kvalitatiivisella menetelmällä määrittää pääajatuksen tutkimuksen menetelmän valinnasta. (Metsämuuronen, 2009, 213). Newby (2014,96) toteaa että, kvantitatiivinen tutkimus etsii numeerista näyttöä johtopäätösten tekemiseen. Kvantitatiivinen tutkimus asettaa kysymyksiä testattavissa oleviksi hypoteeseiksi ja arvioi näitä todennäköisyystermejä. Erilaisten havaintojen tekeminen ja tutkiminen on osa käyttäytymistieteiden tutkimusta. Arkihavainnoinnista poiketen tutkimuksen tavoitteena on kerätä järjestelmällisesti tietoa ihmisen toiminnasta ja muodostaa tiedon avulla teorioita asioiden ja ilmiöiden yhteyksistä. (Nummenmaa 2009,15.)

Asioista tulee monimukaisempia, kun halutaan tarkastella suurempia havaintojoukkoja. Mittaustuloksia on niin paljon, että ihmisen käsityskyvyllä on vaikea luoda yleiskäsitystä itse. (Nummenmaa, 2009,16.) Kvantitatiiviset menetelmät auttavat suurien havaintojoukkojen tutkimisessa. Tilastollisten menetelmien yhtenä tavoitteena on tiivistää aineistossa esiintyvää mittaustulosten vaihtelua ja esittää se helpommin ymmärrettävässä muodossa. Tavoitteena on kuvata suurten joukkojen ominaisuuksia pienemällä määrällä lukuja. Tilastollisen menetelmien perustehtävänä voidaan pitää myös havaintoja koskevien päätelmien yleistämistä. (Nummenmaa, 2009, 16–18.) Tilastollisten menetelmien päättelyssä olennaista ovat testitulokset ja niihin liittyvät luotettavuusluvut, kuten testisuureet, p-arvot sekä efektikoot (Metsämuuronen,2009, 81). Tässä opinnäytetyössä aineistoa tutkin kvantitatiivisin menetelmin SPSS-ohjelman avulla.

5.3 Aineisto

Aineiston on kerännyt Jyväskylän yliopiston koulutuksen tutkimuslaitos. Valmis aineisto lisää luotettavuutta minulle aloittelevana tutkijana. Aineiston reliabiliteetti ja validiteetti on varmistettu esitestauksilla ammattitutkijoiden toimesta. Aineisto on kerätty 02.01.2020 - 31.03.2020 välisenä aikana. Aineisto on poikkileikkausaineisto. Kyselyaineistossa on yhteensä 94 muuttujaa ja 7816 havaintoa. Aineiston verkkokyselyyn vastasi määräaikaan mennessä 7816 henkilöä, joista lukiolaisia oli 6310, opettajaksi opiskelevia 981. Taustamuuttujina aineistossa ovat sukupuoli, ikäryhmä, äidinkieli ja asuinpaikkakunnan tyyppi sekä tieto siitä, onko asuinpaikkakunnalla opettajankoulutusta järjestävä yliopisto tai ammatillinen opettajakorkeakoulu.

Tässä tutkimuksessa käytin SPSS-ohjelmaan sopivaa tutkimuskäyttöön tarkoitettua Opettajankoulutuksen vetovoima- kyselyn aineistoa. Kaikista tutkimukseen osallistujista opinnäytetyöhöni otin lukiolaisten vastaukset. Lukiolaisia pyydettiin arvioimaan opettajankoulutuksen houkuttelevuutta sekä opettajantyötä mahdollisena tulevaisuuden ammattina. Tutkimukseen osallistujat vastasivat kyselyyn verkkokyselyn avulla. Tutkimuksen toiseen osaan kuului myös haastatteluosuus, jonka perusteella verkkokyselylomake on luotu. Haastatteluaineistoa ei tässä tutkimuksessa käytetä.

5.4 Tutkittavat opettajankoulutuksen vetovoimakyselyn muuttujat

Valmiissa aineistossa käytettiin opiskelijoilta itseltään kerättyä dataa. Verkkokyselylomake kehitettiin tutkimusryhmässä. Muuttujalla tarkoitetaan sellaista mitattavaa ominaisuutta, joka voi saada erilaisia arvoja. Mitattavan muuttujan tyyppi määrittää pitkälle sen, millaisia menetelmiä muuttujalle voidaan käyttää. (Nummenmaa, 2009,38.) Opinnäytetyössäni käytetyn aineiston tutkimuskysymykset oli arvioitu Opettajankoulutusfoorumin työvaliokunnan toimesta ja saadun palautteen pohjalta tehtiin tarvittavia sisältö muutoksia.

Opinnäytetyössäni päätutkimustehtävää tarkastelen pienempien tutkimustehtävien avulla. Opettajankoulutuksen vetovoima tutkimuksessa muuttujien määrä on suuri ja siksi opinnäytetyöhön valitsin tutkimuskysymyksiin vastaavat muuttujat.

5.4.1 Myönteisesti käyttöarvoa mittaavat muuttujat

Ensin kävin kysymykset läpi ja tarkastelin, mitkä yksittäiset kysymykset vastaavat positiivisesti opettajakoulutuksen käyttöarvoon. Käyttöarvomuuttuja mittaa sisäistä motivaatiota, joka mittaa yksilöstä itsestään lähtevää motivaatiota. Decinin ja Ryanin (2017,13) teorian mukaan joitakin motivaatioita pidetään täysin vapaaehtoisina ja ne heijastavat ihmisten etuja ja arvoja. Kokonaisuuteen, jotka vastasivat sisäistä motivaatiota käytännöllisyyden kautta, valitsin kahdeksan muuttujaa.

Summamuuttujien tarkoituksena on tiivistää yhteen muuttujaan useamman samankaltaista ominaisuutta mittaavan muuttujan sisältämä tieto. Usein voidaan laskea muuttujien arvosta keskiarvo, koska mitta-asteikko on sama kuin alkuperäisissä kysymyksissä. (Nummenmaa, 2009,162.) Tässä opinnäytetyössä summamuuttuja muodostui laskemalla yhteen muuttujat, jonka jälkeen yhteen lasketut muuttujat jaettiin muuttujien määrällä eli kahdeksalla. Muuttujat ovat 5 portaisia Likert asteikollisia muuttujia (1 Täysin eri mieltä, 2. Eri mieltä, 3. Ei samaa eikä eri mieltä, 4. Samaa mieltä, 5. Täysin samaa mieltä.). Kysymykset ovat aineistossa koodeilla q13_1 – Q13_8AB. Kysymykset ovat: Arvioi seuraavia väittämiä opettajakoulutuksesta. Vastaa se vaihtoehto, joka parhaiten kuvaa mielikuvaasi. Opettajan koulutus on laadukasta (q13_1), Opettajakoulutus on monipuolista (q13_2), Opettajakoulutukseen on vaikea päästä opiskelemaan (q13_3), Opettajakoulutuksesta valmistuneilla on hyvä työllisyystilanne (q13_4), Opettajakoulutus antaa hyvät mahdollisuudet hakeutua muihin kuin opettajan tehtäviin (q13_5), Koulutuksen etuna on, että se johtaa selkeään ammattiin (q13_6), Opettajakoulutus antaa hyvät valmiudet opettajan työhön (q13_7), Läheiselläni on hyviä kokemuksia opettajan koulutuksesta (q13_8AB). (Vetovoimakysely 2020.) Kuten Nummenmaa suosittelee, opinnäytetyössäni olen tehnyt muuttujasta kokonaan uuden muuttujan, koska siten aineistosta ei hävitetä mitään.

Kun summamuuttujaa muodostetaan, on tärkeää huomioida, että muuttujat mittaavat samaa ominaisuutta. Muuten summamuuttujaa ei ole mielekästä tulkita. (Nummenmaa,2009,162.) Kysymysten valikoitumisen jälkeen tarkastelin muuttujien hajontalukuja kuten huipukkuutta, vinoutta ja keskihajontaa. Vilkan (2007,123) mukaan hajontaluvut kuvaavat muuttujan arvon vaihtelua eli mitä

pienempi hajonta on sitä lähempänä arvot ovat keskiarvoa. Laadukkuusmuuttujan huipukkuus arvo (3,18) on hiukan korkeampi kuin suositellut raja-arvot. Huipukkuuden hajontaluvun suuruus kertoo analyysissä, kuinka suuri osuus mittaustuloksista asettuu keskiarvon lähelle (Vilkkä,2007,128). Laadukkuus muuttujassa iso osa vastauksista asettautuu tiheästi keskiarvon ympärille. Sallin summamuuttujan muodostamisessa muuttujan huipukkuuden arvon sisällöllisen arvon täytyessä. Tunnusluvun vinous on normaalihajonnan suositusten mukainen eli välillä 1 ja -1. (Nummenmaa,2009,71.) Arvojen perusteella voidaan muodostaa summamuuttuja. Muuttujien tunnusluvut näkyvät taulukossa 1.

TAULUKKO 1. Summamuuttujan muuttujien tunnusluvut

Muuttuja	N	Ka	Kh	Vinous	Huipukkuus
Laadukkuus	5515	3,9	,705	-1,13	3,18
Monipuolisuus	4829	3,9	,730	-,915	1,95
Paikansaaminen	4674	3,1	,958	,172	-,662
Työllisyystilanne	5057	3,5	,908	-,610	-,093
Koulutuksen mahdollisuudet	4660	3,2	,995	-,155	-,781
Selkeä ammatti	5746	4,0	,758	-,932	1,796
Valmius työhön	5573	4,2	,724	-1,09	2,63
Läheisten kokemukset opettajankoulutuksesta	3718	3,72	1,01	-,739	,308

Tarkastelun jälkeen tein summamuuttujasta reliabiliteettianalyysin. Reliabiliteettia on tarkastelu mittarin sisäisenä ominaisuutena. Sisäisessä menetelmässä tarkastellaan mittarin reliabiliteettia valittujen kysymysten kautta. Erityisesti tarkastellaan sitä, miten samankaltaisia aineiston summamuuttujaan valitut kysymykset ovat keskenään. Mitä enemmän samankaltaisesti toimivia kysymykset ovat, sitä reliaabelimpi mittari on. Reliabiliteettianalyysi tehtiin Chronbachin alfalla, joka on yleisesti käytetty menettely mittauksen reliabiliteetin arvioimiseen. (Nummenmaa, 2009, 356–357.) Summamuuttujan reliabiliteetti osoittautui hyväksyttäväksi ($\alpha=0,70$). Alla on taulukko 2., jossa on kuvattuna Chronbachin alfan tulos.

Summamuuttujasta katsoin hajontaluvut, huipukkuuden (3,9), vinouden (-1,0) sekä keskihajonnan (3,5). Hajontaluvut kuvaavat muuttujan arvojen jakautumista keskiarvon ympärille. Nummenmaan (2009,66,155) mukaan jakauma on tässä muuttujassa epänormaali, koska huipukkuus on yli 2. Summamuuttujalle voidaan käyttää epäparametristä testiä, koska muuttujan huipukkuusluku on korkea. Korrelaatiotestin tein Spearmanin korrelaatiolla. Alla oleva taulukko 3. kuvaa summamuuttuja käyttöarvon tunnuslukuja.

TAULUKKO 2. Chronbachin alfan tulokset

Reliabiliteetti analyysi

Chronbachin alfa	N
,709	8

TAULUKKO 3. Summamuuttuja käyttöarvon tunnusluvut

N	Vastanneet Poissa	2192 4118	KA	KH	Vinous	Huipukkuus
			26,3	3,5	-1,0	3,9

5.4.2 Todennäköisyys hakeutua opettajankoulutukseen-muuttuja

Koodasin muuttujan q8a kuinka todennäköisesti haet opettajan koulutukseen uudelleen, jotta muuttujaa voi testata parametrisilla testeillä. Alkuperäisessä muuttujassa vastaus vaihtoehdot olivat: 1-> erittäin todennäköisesti, 2->todennäköisesti, 3->epätodennäköisesti, 4->erittäin epätodennäköisesti, 5-> en osaa sanoa. Ilman muunnosta alkuperäiseen asteikkoon olisi jäänyt vain neljä vastausvaihtoehtoa eikä välimatka-asteikolle vaadittavat kriteerit havaintojen etäisyyksistä olisi täyttynyt (Nummenmaa, 2009, 42). Muutoksen avulla muuttujaa voidaan tulkita välimatka-asteikollisen muuttujan tavoin. Asteikon idea on, että asteikon keskikohdasta lähtien arvot kasvavat toiseen suuntaan ja vähenee toiseen suuntaan saman verran (Vilka,2009, 46). Uudelleen koodauksessa vaihdoin asteikon seuraavanlaiseksi:

1->1(erittäin todennäköisesti), 2->2 (todennäköisesti),5->3 (ei samaa eikä erimieltä), 3->4 (epätodennäköisesti) ja 4->5 (erittäin epätodennäköisesti). Uudelleen koodatun muuttujan tunnusluvut ovat alla taulukossa 4.

Uudelleen koodauksen jälkeen koodasin vielä vastaus vaihtoehdot uudelleen kasvamaan myönteiseen suuntaan. 1->5, (erittäin todennäköisesti->erittäin epätodennäköisesti), 2->4 (todennäköisesti-> epätodennäköisesti) ,3->3, (ei samaa eikä eri mieltä), 4->2 (epätodennäköisesti->todennäköisesti), 5->1 (erittäin epätodennäköisesti-> erittäin todennäköisesti. Tarkasteltavien muuttujien vastausvaihtoehdot ovat uudelleen koodattuna saman suuntaiset ja tulosten tulkinta on selkeämpää ja luotettavampaa.

TAULUKKO 4. Koodatun todennäköisyys hakea opettajankoulutukseen-muuttujan tunnusluvut.

N	Vastanneet Poissa	6310 0	KA	KH	Vinous	Huipukkuus
			3,9	1,14	,-995	,118

5.4.3 Opettajan ammatin arvostusta mittaava muuttuja

Opettajan ammatin arvostusta tarkastelin korrelaation eli riippuvuuden avulla. Riippuvuudella tarkoitetaan kahden tai useamman muuttujan arvojen samankaltaista vaihtelua. Korrelatiivisessa tutkimuksessa etsitään useimmiten yhteyksiä, mutta ei kausaalisuhdetta. Muuttujan tarkasteluun käytin parametristä Pearsonin korrelaatiota. Muuttuja on riittävän normaalisti jakautunut ja välimatka-asteikollinen muuttuja. (Nummenmaa, 2009, 276–279.) Aineiston muuttuja on viisi portainen Likert asteikollinen muuttuja (1Täysin eri mieltä, 2. Eri mieltä, 3. Ei samaa eikä eri mieltä, 4. Samaa mieltä, 5. Täysin samaa mieltä,). Muuttuja on aineistossa koodilla q15-1. Arvioi seuraavia väittämiä. Valitse väite, joka kuvaa

parhaiten mielikuvaasi. Opettajan ammattia arvostetaan. Alla olevassa taulukossa 5. on arvostus muuttujan tunnusluvut.

TAULUKKO 5. Arvostus-muuttujan tunnusluvut

N	Vastanneet Poissa	6050 260	KA	KH	Vinous	Vinous
			3,53	,976	-,553	-,319

Tarkastelin myös, onko opettajan ammatin arvostuksessa eroa tyttöjen ja poikien välillä. Opettajan ammatin arvostusta tarkastelen parametrisella riippumattomien otosten T-testillä. Opettajan ammatin arvostusta mittaava muuttuja soveltuu parametrisiin testeihin. Riippumattomien otoksien testejä voidaan käyttää kahden eri ryhmän keskiarvojen vertailuun. Oletuksena on, että jompaankumpaan ryhmään kuuluminen aiheuttaa eroja mitattavassa ominaisuudessa. Otoksien riippumattomuudella tarkoitetaan sitä, että yksi henkilö voi kuulua vain yhteen ryhmään. (Nummenmaa, 2009, 171–173.) Tässä tutkimuskysymyksessä ryhminä ovat tytöt ja pojat. T-testin avulla tarkastelen, poikkeako tyttöjen ja poikien keskiarvot toisistaan. Opettajan ammatin arvostusmuuttujalla voi osittain tarkastella sisäisen motivaation näkyvyyttä aineistossa.

5.4.4 Ulkoisten palkkioiden -muuttujat

Ulkoisten palkkioiden yhteyttä lukiolaisten halukkuuteen hakea opettajankoulutukseen tarkastelen kolmen yksittäisen muuttujan avulla. Kaikki muuttujat ovat viisi portaisia Likert asteikkolaisia muuttujia (1Täysin eri mieltä, 2. Eri mieltä, 3. Ei samaa eikä eri mieltä, 4. Samaa mieltä, 5. Täysin samaa mieltä,) Tarkasteltavat muuttujat ovat: Millä tavoin seuraavat opettajan ammattiin liittyvät ja kouluun liittyvät tekijät vaikuttavat opettajakoulutuksen houkuttelevuuteen? q15_3 Opettajien lomat, q15_4 Opettajien palkka, q15_5 opettajien työaika. Yhteyttä tarkastelen korrelaation avulla.

6 TUTKIMUSTULOKSET

6.1 Tutkimustehtävä 1. opettajankoulutuksen käyttöarvo

Millainen mielikuva lukiolaisilla on opettajankoulutuksen käyttöarvosta? Miten mielikuva käyttöarvosta on yhteydessä opettajankoulutukseen hakemiseen?

Käyttöarvon yhteys opettajankoulutukseen hakemisen todennäköisyyteen

Muodostin summamuuttujan kahdeksasta opettajankoulutuksen käyttöarvoa mittaavasta kysymyksestä. Kaikki yksittäiset muuttujat mittaavat koulutuksen käytännöllisyyttä ja opettajan ammatin myönteisiä puolia. Käyttöarvo muuttujan puuttuvien arvojen määrästä voi päätellä, että lukiolaisilla ei ole faktaperusteista käsitystä millainen opettajankoulutus on. Vastaukset voivat perustua enemmän mielikuviin kuin tietoon. Vastauksissa on paljon valittuna en osaa sanoa vaihtoehtoa.

Tarkastelin Spearmanin korrelaation avulla, onko opettajankoulutuksen käyttöarvolla yhteyttä opettajankoulutukseen hakeutumisen kanssa. Tutkimuksessa havaittiin, että yhteys muuttujilla on heikko, vaikka tulos on tilastollisesti merkitsevä. ($r = ,260$, $p < ,001$). Selitysaste on ($r^2 = 0,067$) eli 6,7 %. Kun lukiolaiset arvottavat opettajankoulutuksen käyttöarvon korkeammalle myös kiinnostavuus opettajankoulutukseen nousee. Opettajan käyttöarvo -muuttuja selittää opettajankoulutukseen hakemisen yhteyttä 6,7 %. Spearmanin korrelaation tuloksia kuvaa alla oleva taulukko 6.

TAULUKKO 6. Spearmanin korrelaatiotestin tulos käyttöarvon yhteydestä opettajankoulutukseen

N	r	p
2192	,260	<,001

6.2 Tutkimustehtävä 2. opettajan ammatin arvostus

Onko opettajan ammatin arvostuksella yhteyttä opettajakoulutukseen hakemiseen? Onko tyttöjen ja poikien välillä eroja opettajan ammatin arvostuksessa?

Opettajan ammatin arvostuksen yhteys opettajankoulutukseen hakemisen kanssa

Tarkastelin Pearsonin korrelaation avulla onko opettajan ammatin arvostuksella yhteyttä opettajankoulutukseen hakeutumisen kanssa. Tutkimuksessa havaittiin, että yhteys muuttujilla on erittäin vähäinen, vaikka tulos on tilastollisesti merkitsevä. ($r = ,118$, $p < ,001$). Selitysaste on ($r^2 = 0,0139$) eli 1,4 % Korrelaatiotulos eroaa tilastollisesti merkitsevästi, mutta yhteys on hyvin heikko. Korrelaatiotestin mukaan muuttujien välinen yhteys on pieni, selittää 1,4 % halukkuudesta hakeutua opettajankoulutukseen. Pearsonin korrelaation tuloksia kuvaa alla oleva taulukko 7.

TAULUKKO 7. Pearsonin korrelaatiotestin tulos opettajan ammatin arvostuksen yhteydestä koulutukseen hakemisen todennäköisyyteen

N	r	p	
Todennäköisyys hakea koulutukseen	6310	,118	<,001
Opettajan ammatin arvostus	6050		

Tyttöjen ja poikien välinen ero opettajan ammatin arvostusta kohtaan

Korrelaation lisäksi tarkastelin, onko tyttöjen ja poikien välillä eroa opettajan ammatin arvostusta kohtaan. Tutkimukseen osallistui 5513 tyttöä ja 2201 poikaa. Tulokset osoittivat, että tyttöjen ($M=3,53$) ja poikien ($M=3,54$) välillä ei ole tilastollisesti merkitsevää eroa, $t(3251,4) = -,245$, $p,806$. Riippumattomien tapausten T-testin tuloksen perusteella voi todeta, että tyttöjen ja poikien välillä ero ei ole tilastollisesti merkitsevä opettajan ammatin arvostuksen suhteen. Tyttöjen ja poikien keskiarvot ovat myös lähes samansuuruiset. Keskiarvojen perusteella voidaan todeta, että tytöt ja pojat ammattia keskiarvojen perusteella. Alla oleva taulukko 8. kuvaa levenen ja T-testin tulosta.

TAULUKKO 8. Levenen ja T-testin tulos opettajan ammattia arvostuksesta tyttöjen ja poikien välillä

N	Levenen testin p	T testi T	T testi p
Nainen 4154 Mies 1822	<,001	-,245	,806

6.3 Tutkimustehtävä 3. Ulkoiset palkkiot

Onko ulkoisilla palkkioilla yhteyttä lukiolaisten halukkuuteen hakea opettajankoulutukseen? Ulkoisten palkkioiden tarkasteluun on valittu kolme muuttujaa: käsitykset pitkistä lomista, palkka, sekä käsitykset työajasta. Onko tyttöjen ja poikien mielikuvien välillä eroja palkan, lomakäsityksen ja työaikäkäsityksen suhteen?

Pitkien lomien yhteys halukkuuteen hakeutua opettajankoulutukseen

Tarkastelin Pearsonin korrelaation avulla pitkien lomien yhteyttä halukkuuteen hakeutua opettajankoulutukseen. Testi tulos osoittaa, että pitkillä lomilla ei ole tilastollisesti merkitsevää yhteyttä opettajankoulutuksen

hakeutumisen kanssa. ($r = ,006$, $p = ,629$). Alla oleva taulukko 9. kuvaa testin tuloksia

TAULUKKO 9. Pearsonin korrelaatiotestin tulos lomamuuttujan yhteys opettajankoulutuksen hakemisen todennäköisyyteen

N	r	p
Lomamuuttuja 5390	,006	,629
Todennäköisyys hakeutua opettajankoulutukseen 6310		

Palkan yhteys halukkuuteen hakeutua opettajankoulutukseen

Toiseksi tarkastelin Pearsonin korrelaatiotestin avulla palkan yhteyttä halukkuuteen hakeutua opettajankoulutukseen. Mielikuvalla palkasta ja lukiolaisten halukkuudella hakeutua opettajakoulutukseen on tilastollisesti merkitsevä yhteys. ($r = ,163$, $p < ,001$). Korrelaatio eroaa nolasta tilastollisesti merkitsevästi, mutta yhteys on hyvin heikko. Selitysaste tulokselle palkkamielikuvan vaikutuksesta halukkuuteen hakea koulutukseen on ($r^2 = 0,025$) 2,5 % verran. Testin tulokset ovat esitetty taulukossa 10.

TAULUKKO 10.

Korrelaation tulos palkan mielikuvan yhteystä hakeutua opettajankoulutukseen

N	r	p
Palkka 5546	,163	<,001
Todennäköisyys hakeutua koulutukseen 6310		

Lyhyiden työpäivien mielikuvan yhteys halukkuuteen hakeutua opettajankoulutukseen

Kolmanneksi vertasin, onko mielikuvalla opettajan lyhyistä työpäivistä yhteyttä hakeutua opettajankoulutukseen. Muuttujilla ei ole tilastollisesti merkitsevää yhteyttä toisiinsa. ($r=-,004$, $p=,751$). Mielikuvalla opettajan lyhyestä työpäivästä ei ole yhteyttä halukkuuteen hakeutua opettajankoulutukseen. Tulosta kuvaa alla oleva taulukko 11.

TAULUKKO 11.

Pearsonin korrelaation tulos muuttujalla lyhyiden työpäivien mielikuvien yhteys halukkuuteen hakeutua opettajankoulutukseen

N	r	p
Lyhyet työpäivät 6310 Todennäköisyys hakeutua koulutukseen	-,004	,751

Tyttöjen ja poikien välisten erojen tarkastelu

Riippumattomien tapausten T-testillä tarkastelin, onko tyttöjen ja poikien välillä eroja palkan, työajan tai lomamuuttujan suhteen.

Lukiolaisten tyttöjen ja poikien välistä eroa mielikuvasta opettajan pitkistä lomista tarkastelin riippumattomien otosten T-testillä. Tutkimukseen osallistui 4092 tyttöä ($M=4,18$) ja 1766 poikaa ($M=4,02$). T-testin tulosten perusteella voidaan todetta, että tyttöjen ja poikien tulokset pitkäloma -mielikuvasta eroavat tilastollisesti merkitsevästi toisistaan, $t(2977,71) = 5,625$, $p<,001$. Tyttöjen mielikuvat opettajan pitkistä lomista ovat vahvemmat kuin poikien. Keskiarvoja tarkasteltaessa tytöt ovat hiukan vahvemmin sitä mieltä, että opettajilla on pitkät lomat. Ero on keskiarvovertailussa hyvin pieni T- testin tulosta kuvaa taulukko 12.

TAULUKKO 12.

T-testin tulos lomamuuttujan erot tyttöjen ja poikien välillä

T	p
5,625	<,001

Lukiolaisten tyttöjen ja poikien mielikuvaa opettajan palkasta vertailtiin riippumattomien otosten T-testillä. Tutkimukseen osallistui 3790 tyttöä (M=2,90) ja 1689 poikaa (M=2,93), Tulokset osoittivat, että tyttöjen ja poikien välillä ei ole tilastollisesti merkitsevää eroa, $t(5478) = -,877$, $p<0,381$. Tyttöjen ja poikien mielikuvat opettajan palkasta ovat samanlaisia. Vastausten keskiarvojen perusteella molempien ryhmien vastaajat eivät osaa sanoa onko palkka hyvä vai ei. Taulukko 13 kuvaa T-testin tulosta.

TAULUKKO 13.

T-testin tulos palkkamuuttujan erot tyttöjen ja poikien välillä

t	p
-,887	<,318

Lukiolaisten tyttöjen ja poikien mielikuvien välisiä eroja opettajan työajasta tarkastelin riippumattomien otosten T-testillä. Tutkimukseen osallistui 4037 tyttöä (M=2,71) ja 1476 poikaa (M=2,83). Tulokset osoittivat, että tyttöjen ja poikien välillä on tilastollisesti merkitsevä ero, $t(5781) = -4,460$, $p<,001$. Pojat arvioivat tyttöjä enemmän, että opettajilla on lyhyet työpäivät. Taulukko 14.kuvaa T-testin tulosta lyhyistä työpäivistä

TAULUKKO 14.

T-testin tulos lyhyen työpäivämuuttujan erosta tyttöjen ja poikien välillä

t	p
-4,460	<,001

7 POHDINTA

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on selvittää, millaisia mielikuvia lukiolaisilla on opettajankoulutuksesta sekä opettajantyöstä. Aineistosta tarkastelin myös mielikuvien yhteyttä opettajankoulutukseen hakeutumiseen. Opinnäytetyössä hyödynsin aiheeseen löytynyttä valmista aineistoa Tietoarkisto Ailasta. Aineisto on kyselyaineisto Opettajankoulutuksen vetovoima: kyselyt 2020. Aineiston analyysit tein määrällisin menetelmin. Opettajankoulutuksen mielikuvia mittaavia muuttujia tarkastelin opettajankoulutukseen hakeutumisen näkökulmasta. Tarkastelin myös, nouseeko tuloksista sisäisiä tai ulkoisia motivaatiotekijöitä, jotka vaikuttaisivat lukiolaisten mielikuviin opettajankoulutuksesta ja koulutuksen kiinnostavuuteen.

Korrelaatioiden tuloksissa on havaittavissa tilastollisesti merkitseviä eroja, vaikka yhteydet jäävät hyvin heikoksi. Suuressa aineistossa tulos voi olla herkästi tilastollisesti merkitsevä, vaikka selitysaste jää pieneksi (Metsämuuronen,2009,446). Huomioitavaa aineistossa on myös runsas en osaa sanoa vastausten määrä. Käyttämäni aineiston vastaajamäärä on kuitenkin suuri, joten en osaa sanoa- vastaukset eivät todennäköisesti vaikuta mittarin luotettavuuteen. En osaa sanoa-vastauksen määrästä voidaan osittain tulkita, ettei lukiolaisilla ole selkää kuvaa siitä, mitä opettajankoulutus pitää sisällään. Vastaukset perustuvat mielikuviin eivätkä varsinaiseen tietoon. Tämä huomio on tehty aiemmissakin tutkimuksissa. Hannula (2006,79) toteaa pro gradussaan, ettei lukiolaisilla ole keskimäärin realistista kuvaa opettajan ammatista. Heikkinen ym. (2020,52) toteaa myös loppuraportissaan lukiolaisten mielikuvien opettajankoulutuksesta olevan pääsääntöisesti myönteisiä. Huolimatta siitä, ettei tarkkaa tietoa koulutuksesta ole.

7.1 Käyttöarvon yhteys opettajankoulutukseen hakemisen todennäköisyyteen

Tässä opinnäytetyössä tarkastelin Spearmanin korrelaation avulla käyttöarvon yhteyttä opettajankoulutukseen hakeutumisen kanssa. Tein kahdeksasta eri kysymyisestä summamuuttujan ja summamuuttujalle reliabiliteetti analyysin. Summamuuttujaksi muodostui käyttöarvo -muuttuja.

Korrelaatiotestin tuloksen mukaan, jos lukiolaiset arvottavat opettajankoulutuksen käyttöarvon korkeammalle sitä todennäköisemmin he hakeutuvat opettajankoulutukseen. Korrelaatiotesti osoitti, että muuttujilla on tilastollisesti merkitsevä yhteys, vaikka korrelaatiotestin tulos on heikko. Tässä korrelaatio tuloksessa selitysaste on 6,7 % eli käyttöarvo selittää lukiolaisten todennäköisyydestä hakeutua opettajankoulutukseen 6,7 % verran.

Yhteys voidaan ottaa huomioon tarkasteltaessa lukiolaisten mielikuvia opettajankoulutuksesta. Yksinään mielikuva käyttöarvosta ei selitä sitä, miksi lukiolaiset hakeutuvat opettajankoulutukseen. Käyttöarvomuuttuja mittaa sisäistä motivaatiota. Decinin ja Ryanin (2017) mukaan sisäinen motivaatio motivoi yksilöä pidemmällä aikavälillä ja on usein vahvempi motivaatio kuin ulkoinen motivaatio. Tämän tuloksen perusteella sisäisellä motivaatiolla on yhteys koulutukseen hakeutumisen kanssa. Sisäisiä motivaatiotekijöitä voi huomioida esimerkiksi koulutuksen markkinoinnissa. Heikkisen ym. (2020,26–37) tutkimuksessa havaittiin sisäisiä motivaatiotekijöitä sisältäviä mielikuvia, jotka lisäävät opettajankoulutuksen vetovoimaisuutta. Opettajankoulutusta pidettiin laadukkaana, monipuolisena ja koulutus antaa hyvät valmiudet toimia opettajantyössä. Opettajantyön myönteisenä puolena pidettiin myös selkeää ammattia, jota voisi pitää myönteisenä käyttöarvona ja sisäisenä motivaationa. Näiden pohdintojen mukaan sisäisiin motivaatiotekijöihin kannattaa kiinnittää huomiota, kun tarkastellaan miten opettajan ammatin suosiota voi kasvattaa.

7.2 Opettajan ammatin arvostuksen yhteys opettajankoulutukseen hakeutumiseen

Toiseksi tarkastelin arvostuksen yhteyttä opettajankoulutukseen hakeutumiseen Pearsonin korrelaation avulla. Lukiolaisten mielikuvien yhteys

opettajan ammatin arvostuksesta todennäköisyyteen hakeutua opettajankoulutukseen on heikko, vaikka tuloksessa on havaittavissa tilastollisesti merkitsevä yhteys. Yhteys on erittäin vähäinen. Tämän tuloksen kohdalla myös suuri otoskoko vaikuttaa merkitsevyyteen. Voidaan päätellä, että arvostus opettajan ammattia kohtaan voi jossakin määrin vaikuttaa siihen, hakeeko lukiolainen opettajankoulutukseen vai ei. Mikkola (2015,706) on tutkimuksessaan saanut samankaltaisia tuloksia opettajan ammatin arvostuksesta. Hänen tutkimustuloksissaan nousi esille opettajantyön arvostuksen myönteinen merkitys hakeutua opettajankoulutukseen. Heikkisen ym. (2020,30) tutkimuksessa todettiin, että 58 % lukiolaisista pitivät opettajan ammattia arvostettavana. Opettajan ammatin arvostus mittaa lukiolaisten sisäisen motivaation vaikutusta. Arvostusnäkökulmasta sisäisellä motivaatiolla on jonkin verran vaikutusta, mutta se ei yksinään selitä halukkuutta hakeutua opettajankoulutukseen. Sisäisen motivaation avulla yksilö pyrkii toteuttamaan sellaisia tarpeita, jotka hän kokee sisäisesti tärkeiksi (Ruohotie,1998,37). Arvostus opettajan työtä kohtaan voidaan tulkita sisäiseksi motivaatioksi. Tyttöjen ja poikien ero ei ollut tilastollisesti merkitsevä. Tuloksesta voidaan päätellä, että arvostus on tärkeää molemmille sukupuolille. Molempien sukupuolien keskiarvot olivat 3,54 luokkaa eli samaa mieltä.

7.3 Ulkoisten palkkioiden yhteys hakeutua opettajankoulutukseen

Kolmanneksi selvitin ulkoisten palkkioiden yhteyttä opettajankoulutukseen hakeutumiseen. Ulkoisten palkkioiden mittariksi valitsin kolme muuttujaa: käsitykset pitkistä lomista, palkasta sekä työajasta. Kaikkien kolmen muuttujan yhteyttä tarkastelin Pearsonin korrelaation avulla. Korrelaatio tulokset osoittivat, että mielikuvilla pitkistä lomista sekä lyhyistä työpäivistä ei ollut tilastollisesti merkitsevä yhteys opettajankoulutukseen hakeutumisen kanssa. Palkalla oli tilastollisesti merkitsevä yhteys, mutta selitysaste jäi kohtalaisen pieneksi, 2,5 %. Tulosten perusteella voidaan päätellä, että palkalla on lievä merkitys lukiolaisten halukkuuteen hakeutua opettajankoulutukseen. Palkkaa voidaan pitää ulkoisena motivaatiotekijänä, joka motivoi hetkessä, mutta ei välttämättä pitkällä aikavälillä (Ruohotie,1998,38).

Yhteyksien lisäksi tarkastelin tyttöjen ja poikien välisiä eroja ulkoisissa motivaatiotekijöissä. Tyttöillä ilmeni hiukan vahvempi käsitys siitä, että opettajilla on pitkät lomat kuin pojilla. Molempien sukupuolten keskiarvo on lähellä neljää eli samaa mieltä (tyttöjen ka 4,18 ja poikien ka 4,04). Palkan suhteen tyttöillä ja pojilla ei ilmennyt tilastollisesti merkitsevää eroa. Molempien sukupuolten keskiarvot lähenivät ei samaa eikä erimieltä olevaa vastausta (tyttöjen ka 2,90 ja poikien ka 2,93). Tulosten perusteella lukiolaiset tytöt ja pojat eivät välttämättä tiedä opettajien palkkatasoa ja onko palkkataso yhteiskunnallisessa vertailussa hyvä vai huono. Käsityksiin lyhyistä työpäivistä tyttöillä ja pojilla löytyi tilastollisesti merkitsevä ero T-testin perusteella. Pojilla näyttää olevan vahvempi käsitys siitä, että opettajilla olisi lyhyet työajat, kuin tyttöillä (poikien ka 2,83 ja tyttöjen ka 2,71). Myös keskiarvojen perusteella vähäinen ero on todettavissa. Tilastollinen merkitsevyys voi selittyä suurella aineisto koolla, joka jo aiemmissa tuloksissa todettiin.

Kaikkiaan voidaan todeta, ulkoisilla palkkioilla olevan vähäinen merkitys tai ei merkitystä ollenkaan lukiolaisten halukkuuteen hakeutua opettajan koulutukseen. Mielikuvat ulkoisista palkkioista ei näiden testien perusteella näytä ohjaavan lukiolaisten koulutusvalintoja. Ruohotien (1998,38) mukaan ulkoisia motivaatiotekijöitä voidaankin pitää enemmän lyhytaikaisina motivaatio tekijöinä, jotka eivät ohjaa pitkän ajan suunnitelmia.

Tulosten perusteella voidaan todeta, ettei mikään yksittäinen mielikuva vaikuta lukiolaisten halukkuuteen hakeutua opettajankoulutukseen. Sisäisillä ja ulkoisilla motivaatiotekijöillä ei erikseen ole vaikutusta lukiolaisten mielikuviin, jotka ohjaavat lukiolaisten jatkokoulutus suunnitelmia. Tarkoituksenmukaisempaa on vaikuttaa kokonaiskuvaan, miltä opettajantyö sekä koulutus näyttäytyy yhteiskunnallisesti. Heikkinen ym. (2020) toteavat loppuraportissaan, että opinto-ohjausta tulee kehittää ja yhteistyötä korkeakoulujen kanssa vahvistaa, jotta opiskelijoita opettajankoulutukseen saadaan tulevaisuudessakin. Yhteistyön kautta lukiolaisten mielikuvien lisäksi voidaan tarjota tietoa koulutuksesta sekä työelämästä.

7.4 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus

Tutkijan tulee toteuttaa tutkimuksensa tieteelliselle tutkimukselle asetettujen vaatimusten mukaisesti. Tekijän tulee arvioida tutkimuksen suunnittelu, toteutus sekä saatujen tulosten pätevyys. Tutkimuksen reliabelius ja validius vaikuttavat tutkimuksen kokonaisluotettavuuteen. (Vilkkä,2007,152–154) Opinnäytetyössäni olen käyttänyt valmista ammattitutkijoiden laatimaa kyselyaineistoa. Aineiston validiteettia on arvioitu kyselytutkimusta suunniteltaessa ja kyselylomakkeeseen on tuolloin tehty tarvittavia muutoksia. Arviointien sekä esitestauksien jälkeen on valmistunut lomake, joka vastaa juuri siihen mihin kyselyn halutaan vastattavan. Tutkimuksen validiuksessa on myös kyse siitä, miten onnistuneesti teorian käsitteet ja ajatuskokonaisuus on kyetty siirtämään tutkimuslomakkeeseen (Vilkkä,2021).Tutkimusaineistossa esiintyy tärkeimmät käsitteet ja se mittaa koko ajatuskokonaisuutta. Tutkimuksen validius on siis hyvä. Metsämuuronen toteaa, että valmis mittari on yleensä testattu laajoilla ihmismäärillä ja sen luotettavuus on tutkittu ja kuvattu (Metsämuuronen,2009,67). Tutkimuslomakkeen suunnittelijat ovat onnistuneen operationalisoimaan teoreettiset käsitteet arkikielen tasolle (Vilkkä,2007,150). Kyselyaineiston kysymykset ovat ymmärrettäviä ja lukioikäisten käsitettävissä. Kyselylomakkeen kysymykset ovat suurimmalta osin Likert asteikkollisia, mutta mitta-asteikko vaihtelee kysymysten välillä. Tämä voi osittain tuottaa vastaajille vaikeutta.

Tutkimuksen reliabiliteetilla tarkoitetaan tutkimuksen kykyä antaa ei-sattumanvaraisia tuloksia. Reliabiliteetin avulla arvioidaan tulosten pystyvyyttä mittauksesta toiseen eli toistettavuutta. (Vilkkä, 2009,149). Tässä opinnäytetyössä käyttämäni mittari on toistettavissa. Opinnäytetyöni tutkimustulokset ovat saman suuntaisia kuin alkuperäisessä tutkimuksessa saadut tulokset. Tätä kyselylomaketta käytettäessä on huomioitava yhteiskunnan sen hetkinen arvokeskustelu koulutuksesta ja ammasteista, mitkä voivat vaikuttaa lukiolaisten mielikuviin. Yhteiskunnallinen keskustelu ammasteista ja koulutuksesta voi vaikuttaa tutkimustuloksiin eri aikakausina eri tavoin.

Tutkimuksen kokonaisluotettavuus on hyvä, kun otos edustaa perusjoukkoa. Otoksen koko on opinnäytetyössäni riittävän suuri. Opinnäytetyöni vastasi siihen, mitä halusin tutkia. Opinnäytetyöni reliabiliteettia pyrin parantamaan raportoimalla kaikki tulokset tarkasti sanallisesti sekä

taulukkomuodossa. Tilastolliset merkitsevyydet toin esille, joka tutkimuskysymyksen kohdalla.

Määrällisen tutkimuksen kokonaisluotettavuuteen vaikuttaa tutkimukselle asetettu vaatimustaso. Määrällinen tutkimus tulee tehdä tieteelliselle tutkimukselle asetettujen vaatimusten mukaisesti. Tämän perusteella tutkimuksen on tuotettava hyödyllistä tietoa muille ja tiedon tulee olla muiden sovellettavissa. (Vilkka, 2009, 154). Tässä opinnäytetyössä halusin tutkia lukiolaisten mielikuvia opettajankoulutuksesta sekä tarkastella ilmeneekö sisäisiä tai ulkoisia motivaatiotekijöitä lukiolaisten halukkuudessa hakeutua opettajankoulutukseen. Aihe on edelleen hyvin ajankohtainen. Tietoa voidaan käyttää ja soveltaa opettajankoulutusta kehitettäessä. Tutkimustulosten tietoa voidaan soveltaa myös lukioikäisten koulutustiedon parantamiseen.

7.5 Tutkimuksen rajoitukset ja jatkotutkimusaiheet

Tässä opinnäytetyössä on huomioitavaa, että tutkimuksessa hyödynnetyt kysymykset muodostivat vain pienen osan kuvattavasta ilmiöstä. Mielikuvia ja niiden vaikutusta voisi tutkia edelleen esimerkiksi työolojen kautta. Mielikuvia sekä opiskeluun hakeutumiseen vaikuttavia tekijöitä olisi edelleen tärkeä tutkia. Tutkimustieto koulutukseen hakeutumiseen liittyen on merkittävää, jos halutaan saada soveltuvia opiskelijoita opettajankoulutukseen myös tulevaisuudessa. Tietoa voisi hyödyntää myös koulutuksen markkinoinnissa sekä yhteistyön kartoituksessa eri instituutioiden välillä.

Kyseessä on myös tietyn otoksen lukiolaisten subjektiiviset mielikuvat opettajankoulutuksesta. Tutkimusta voisi laajentaa, mikäli halutaan mitata suurempaa joukkoa lukiolaisia. Jatkossa olisikin mielenkiintoista saada tietoa, muuttuvatko mielikuvat ja käsitykset lukiolaisilla opettajakoulutuksesta muutamien vuosien päästä. Kyselylomaketta voisi käyttää pohjana muiden koulutusalojen tutkimukseen.

LÄHTEET

Deci, E. & Ryanin, R. (2017) Self-determination theory: Basic psychological needs in motivation, development, and wellness. Guilford Publications

Hannula, J. (2006). "Särkykö kuva opettajuudesta?" Luokanopettajien ja luokanopettajaopiskelijoiden näkemyksiä työstään ja koulutuksestaan. Pro gradu - tutkielma Opettajankoulutuslaitos. Kasvatustieteiden tiedekunta. Tampereen Yliopisto. <https://urn.fi/urn:nbn:fi:uta-1-15685>

Heikkinen, H. Utriainen, J. Markkanen, I. Pennanen, M. Taajamo, M. Tynjälä, P. (2020). Opettajankoulutuksen vetovoima. Loppuraportti. Koulutuksen tutkimuslaitos. Jyväskylän Yliopisto. Opetus- ja Kulttuuriministeriön julkaisuja 2020:26. [Opettajankoulutuksen vetovoima. Loppuraportti \(valtioneuvosto.fi\)](#)

Jyväskylän yliopisto: Opettajankoulutuksen vetovoima: kyselyt 2020 [sähköinen tietoaaineisto]. Versio 1.0 (2021-03-17). Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto [jakaja]. <http://urn.fi/urn:nbn:fi:fsd:T-FSD3459>

Manninen, J. Mielikuvat ohjaavat aikuisten osallistumista koulutukseen. (2004). Aikuiskasvatus 3/2004 artikkelit. [Mielikuvat ohjaavat aikuisten osallistumista koulutukseen - pdf \(journal.fi\)](#)

- Manner, M. (2019). Opettaja. <https://www.opettaja.fi/ajassa/ammatin-ilot-pitaisi-nostaa-huolipuheen-rinnalle/>
- Metsämuuronen, J. (2009). Tutkimuksen tekemisen perusteet ihmistieteissä. Gummerus kirjapaino oy. Jyväskylä
- Mikkola,A. (2015). Mitä kuuluu opettajille? Artikkel. Lumat. Vol.3.(6). E-artikkeli. [LUMAT 2015 3 6 702-710 Mikkola.pdf](#)
- Newby,P. (2014). Research methods for education. Middlesex University. Routledge Taylor & Francis group. EBSCOhost Ebooks. [Research Methods for Education, Second Edition \(ebSCOhost.com\)](#)
- Nummenmaa,L. (2009). Käyttäytymistieteiden tilastolliset menetelmät. Tammi. Otavan kirjapaino oy Keuruu
- Ruohotie, P. (1998). Motivaatio, tahto ja oppiminen. Edita, Helsinki.
- Räihä, P. & Nikkola, T. (Toim.). Opettajan työn analyysi opiskelijavalintojen perustaksi. Teoksessa: Sattumia vai osumia opiskelijavalintojen olemuksen määrittelyä. Opetus 2000. Ps-Kustannus
- Saleh, S. & Grygier, T. (1969). Psychodynamics of intrinsic and extrinsic job orientation. Journal of applied psychology, 1969, Vol.53 (6), ss.446–450.
- Vasalampi,K. (2017). Itsemäärämisteoria. Teoksessa mikä meitä liikuttaa: Motivaatiopsykologian perusteet. Kirjoittajat Salmela-Aro,K. & Nurmi J-E. E-Kirja Ellibs.
- Vilkkä,H. (2021). Tutki ja kehitä. E-Kirja. [Tutki ja kehitä | Ellibs Lukuohjelma \(ellibslibrary.com\)](#)
- Vilkkä,H. (2007). Tutkija ja mittaa. Määrällisen tutkimuksen perusteet. E-kirja. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-03-0099-9>

Yrjänäinen, S. (2011). "Onks meistä tähän?" Aineenopettajakoulutus ja opettajaopiskelijan toiminnallisen osaamisen palapeli. Akateeminen väitöskirja. Tampereen yliopisto. Tampereen Yliopistopaino Oy – Juvenes Print Tampere. <https://urn.fi/urn:isbn:978-951-44-8334-9>